

שמעתא למיקתא

האם מותר לאכול גבינה אחר תבשיל שיש בו אבקת מרק בשרי

א. חובת המתנה בין בשר לגבינה

איאתא בחולין (קנ"ה) מי שאכל בשר אפי"י של חיה ועוף אסור לו לאכול אחריו גבינה עד לסעודה אחרת. וכן פסקו הטשו"ע (סי' פט סעי' א.) והנה לדעת התוס' (חולין קח.) ד"ה (לסעודתא) אין הכוונה בזה דיש להתמתין זמן שבין סעודה לעודה, אלא אפילו באלתרא אם סילק השולחן וברוך ברכה אחרונה מותר. וכי"כ הרמב"ם (סי' אף קח), ההגהות אשרי"י (סי' ה), ההגהות מיי" (מאמאי פ"ט הכ"ח אות ג') ועוד. אולם דעת הרמב"ם (מאמאי פ"ט הכ"ח) דמי שאכל בשר לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות, והיינו משום דחיי"י לבשר של בין השינים שאינו סר בקינוחו. וכן נר"י דעת רש"י (חולין קה.) ד"ה אסור, אלא דלדידיה הוא משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו [ומבואר בטור (שם) ובש"ך (שם ס"ק ב)] דלרש"י דוקא אם בלע איכא משום טעם, דלא כהלבוש, וכן מוכח בהכמת אדם (ככלל מ' אות יב), ועי' בזה בפמ"ג (ש"י ס"ק א) ובחגורת שומאל (על הלבוש שם).

והכרעת הדין כרשו"י (ועי' בסמוך בשם הרע"א והדי יהודה). ועי' הלועט בשר לצורך תינוק חרייב להמתין, דאפי"י דאינו בולע ולפי ביאורו של רש"י ליכא משום המשכת טעם, מ"מ לפי הרמב"ם איכא משום חשש בשר שבין השינים. אולם הרמ"א (שם) כת' שלאחר שסילק השולחן וברוך בהמ"ז מותר לאכול מיני ע"י קינוח והדחה, והמנהג הפשוט להמתין אחר אכילת הבשר שעה, ויש שדוקקים להמתין ו' שעות וכן בן לעשות, ע"כ. ועי' בהכמת אדם (ככלל מ' סוף א"ח יג) ובערוה"ש (אות ז) דהשתא אנהג להמתין ו' שעות ולברך בהמ"ז. [ועי' ברע"א (אות ב) שכתב על הא דכתב הרמ"א דלא לקמן ד"איש שדוקקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה", דאפשר דדייק בזה דלאחר "אכילה" הוא דמחמירין, אבל אחר לעיסה דבלא"ה יש מתירין לגמרי אין ממתנים ו' שעות, ע"כ. וכי"כ בי"ד יהודה (שם קצ"ר ס"ק א) דבכח"ג סגי בהמתנת שעה. אולם כל זה לדעת הרמ"א, אבל לדעת השו"ע שפסק מעיקר הדין דבעינן המתנת שש שעות, ה"ה בלועט לחתינוק.]

וכתב הב"י (אורח חיים קעג) והרמ"א (יו"ד סי' פ"ט סעי' א) דלדניו של שומן בבשר עצמו, והנהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר, ע"כ. ועי' בברכ"י (שייב"י יו"ד שם אות כ"ל) דלפי מה שנהגו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר, ה"ה אפילו שנהגו צלול של בשר או בשר עוף דאין לאכול אחריו גבינה. וכבר כתב הב"י (שם) דאין לפרוץ גדר. ועיין עוד פריטים בכל זה בגלילות צ' וק"ב.

ב. חובת המתנה לאחר אכילת כלשהו בשר

ויש לדון אם חובת המתנה אחר אכילת בשר נאמר אפי"י על כל שהוא, וכגון בלועט בשר הנשאר בין השינים אם חייב להמתין ו' שעות, או דלמא כיון דהוי דבר מועט ליכא משום המשכת טעם [ובמשום בשר בין השינים דבשר הנהגו בשרי לא ללעוס]. ובאמת מצינו בר"ן (לו: ברייתא ס"ד"ה אמה) שכתב דמי שאכל בשר ושהה קצת ואח"כ מצא בשר בין שיניו שאינו צריך להמתין מאותו זמן שנטל הבשר משם ומיהו קנוח הפה מיהת בעינן, ע"כ. וכן פסק הרמ"א (סי' פט סעי' א) דאם מצא אחר כך בשר שבין השינים, ומסירו, צריך להדיח פיו קודם שיאכל גבינה.

ועיין בהפלאה (סי' פט על סעי' א) שנקט ע"פ דבריהם דדוקא אם "מסירו" ולא בולעו אינו חייב להמתין אבל בלא"ה צריך להמתין לדעת הסוברים דמשום מושך טעם אתינן עלה, והעולם אין נזהרים בזה. ואפשר ומסירו שכתב הרמ"א לאו דוקא דאין במעט חשש המשכת טעם, מיהו הוא חזינן באוכל לאו טועם ולא חילקו חז"ל ברב או במעט, וק"ל, ע"כ. מבואר דס"ל דלמעשה אף בבליעת קצת בשר אפי"י היה בין שיניו צריך להמתין אחריו ו' שעות.

מיהו לכאורה דבריו תמוהים שהרי אם הר"ן איירי שאינו בולע א"כ פשיטא דאינו חייב להמתין ו' שעות אחרי שמדיח פיו, ומה שדייק מובא דכתב הרמ"א "מסירו", באמת התורת חטאת (ככלל ע"ג אות א) השמיט תיבה זו (וכן בערוה"ש (סי' פט אות ה) לא הביאה). ולפ"י מהו אמאי אין העולם נזהרין בזה, וכן דעת הגר"מ הלברשטם (הכשרות פ"י הגה ע"ח) דאפי"י בכח"ג להמתין ו' שעות. וכי"כ בספר

ג. תבשיל פרוה שהתבשל בקדרה בשרית

והנה כתב הרמ"א (סי' פט סעי' א) דתבשיל שאין בו בשר אלא שנתבשל בקדרה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה ואין בו מנהג החמיר, ע"כ [ועי' בחי' רע"א (על הש"ך סי' יט) דאפי"י דבר חרוץ שהתבשל בקדרה בשרית בת יומא אי"צ להמתין ו' שעות כדי לאכול גבינה, אלא שלפי הפמ"ג (אורח חיים ס"ג תנא אי"צ ס"ק ה) אם אכל בשר ממש שוב אין לאכול צונן שחתך בסכין חולב, ע"כ. ובי"ד יהודה (פריה"א ס"ק ה) שכת' על דבריו דבקדרה שאבי"י נראה להקל. אלא שדעת הגרי"ש א"צ"ל (קשו"ע פופיר סי' הנה ג' ב) להקל בזה, וכן הגר"ש ואזנר שליט"א (מבית לוי בב"ח עמ"ד אות ח ובהנה"ש) ס"ל דהמנהג הלכותי בכל גוונא.]

וכתב הש"ך (סי' יט) דהרמ"א בא לרבות דמותר לאכול גבינה אח"כ אפי"י נתבשל בקדרה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור דבכח"ג אסור לאכול עם גבינה כמבואר לעיל ושרי הכא וכן מבואר בב"ח"ש (שם), וכן פסק הרמ"א (סי' טו). והוסיף הערוה"ש (אות ג) דאפי"י בקדרה בת יומא ואפי"י מולכלת בנשר ואין בו ששים נגד הלכות מותר לאכול אחריו גבינה ואין בו מנהג החמיר, וכן נקט בפת"ש (סי' יט) דאלי"כ חזרה קושיית הש"ך לדוכתא, עיי"ש. והי"ד יהודה (שם אורח חיים ה) כתב דכפי הנראה הש"ך מתיר אף "כשאין ששים" נגד ממשו שעי"י הקדרה, ע"כ. ומבואר דאף כשיש טעם בשר שרי לאכול אחר כך גבינה.

ד. תבשיל שנתנו בו קצת שומן בשר

וגדולה מזו כתב בפת"ש (סי' יט) דלפ"י דפשיטא דתבשיל "שהושם בו" מעט שומן מותר לאכול אחריו גבינה אף אם לא היה סי' נגד השומן, ע"כ. ולאור דבריו י"ל דמותר לאכול גבינה אחר תבשיל שהושם בו שומן מרק בשרית (העשוי משומן בשר) לשפר טעמו [כן א"ל אי"ל אי מחשושי רבים המכשירים שאבוקות אלו בשריות משום ששמים שובן בשר. והנה אם אינו בא לשפר לא טהעם אלא כעיקר התבשיל שוב דינו כתבשיל של בשר שנהגו להמתין אחריו ו' שעות (וכנסו שאין שם אלא מים בלבד). ולפ"י אסור לשתות קפה עם חלב תוך שש שעות מאכילת בשר, עכ"פ אם אין בקפה סי' נגד החלב, ד"ל דעד כאן לא התיר הפת"ש אלא בגוונא דחשומן אינו עיקר התבשיל אבל חלב בקפה הוי עיקר התבשיל. ועוד דיש חלוק בין היכן שאכל בשר ממש בתחילה ד"ל דאסור, לבין היכן שאכל תבשיל שהיה בו שומן ושוב רוצה לאכול גבינה. אלא דלכא"י הפוסקים לא חילקו בזה, ומ"מ לעיל בהנהג בשם הרע"א והגרי"ש א"צ"ל. אלא שלהלכה למעשה נקטינן כהי"ד יהודה (שם אורח חיים ה) החולק ע"ז וכתב דבנותן שומן להתבשיל בודאי אסור לאכול אחריו גבינה שלא יבא לאכילת ביחד, ולא דמי להאי דינה דהש"ך דהיכן שאין כוונתו כלל לאכול זה ואדרבה דרך בני אדם להקפיד להדיחו יפה, דכיון שאין כוונתו לאכילת טעם הבשר כלל אין לגזור בו שלא לאכול אחריו גבינה, ודלא כדראיתא לאחד שטעה בזה וכתב להתיר מחמת זה גם אם נותן בכיון שומן בתבשיל, ע"כ [ועיי"ש דמי"מ אם אכל התבשיל ולא הוריש בו טעם בשר מותר לאכול אחריו גבינה דאף דבלעמא אין סומכין על טעימת ישראל מ"מ בזה יכולין לסמוך].

ובאמת אף על דין הראשון רבו החולקים על הפת"ש ודעיימיה, וס"ל דאף כשלא נתן השומן בכוונה, מ"מ כל דאיכא טעם בתבשיל צריך להמתין ו' שעות [ועי' בי"ד יהודה ה"ל שכת' אלביא דהש"ך כהערה"ש והפת"ש אלא שדחה דבריו דבכח"ג חייבים להמתין. ובדרכ"ת (סי' מב) הביא בשם בית יהודה (למהר"י לאנדא) דאם אין סי' כנגד ממשות השומן הוי כמו שאכל בשר עצמו. ובשם מגדים חרי"ש (אות ה) דאפי"י אם איכא סי' נגד השומן יש לפקפק אם מותר לאכול אחריו גבינה דכיון שמרגישין בהתבשיל הטעם של השומן הרי הוא כאלו אכל בשר בשר, ומ"מ באין סי' אין שום היתר בזה. וכן דעת הזבחי צ"ח (שם אות לו) דכל דאיכא טעם בתבשיל אסור. וכן פסק הכה"ח (אות טו). וכן בפת"ש ה"ל בסוף דבריו הביא הבית לחם יהודה (סי' טו) שכת' על דברי הש"ך דדוקא שאינו ני"ט ממשות בתבשיל רק להחיות טוח על פניו אבל אם נותן ממשות טעם בתבשיל הוי כמו שומן עכ"ל. וכן הוא בי"ד אברהם (שם)].

ה. כשיש ששים נגד הבשר טוח על פניו אבל אם נותן ממשות טעם בתבשיל

אלא ד"ל דכ"י היכן דאיכא טעם מחמת דליכא ביטול בששים, אבל אם איכא ששים אפי"י דהאבקה הוי דבר העשוי לטעם דאינו בטל כמבואר בסיומן צ"ח סעי' ז', מ"מ כתב הט"ז (שם סי' יא) דדוקא לענין תבלין של איסור אברין וכו'. אבל דבר דעביד לטעמא שהוא במשר או גבינה (דכלל הוא) היתרא הוה בטל בששים ומותר אפי"י לערב בו בנין השני אפי"י טעם. וא"כ ק"ו ב"י"ד דאם איכא ששים נגד האבקה גבינה הוה בטל צריך להמתין אחריה שש שעות. אלא דמי בפמ"ג (מ"ז שם) שבואר דהט"ז אזיל כשיטת הש"ך (סי' קט) ודעיימיה דס"ל דדבר דעביד לטעמא אינו בטל מדרבנן ובבליעת היתר לא גזרו. ולפ"י לדעת הפרי"ח (סי' כה) ודעיימיה הסוברים דדבר דעביד לטעמא אינו בטל מה"ת י"ל דאף טעם דהיתרא אינו בטל. וא"כ אף ב"י"ד יש מקום להחמיר. ועי' עוד מש"כ בס"ד בגליון ק"י וענין הכנת ממשות עם בכמונה שמכניסין גם משקים עם חלב.

מעשה יוצא שלמעשה נקטינן כהמחמירים דרבים הם דאם נותן שומן בכוונה ואיכא טעם כיון דליכא ששים צריך להמתין שש שעות. וכן יש להחמיר לכתחלה היכן דאיכא ששים אלא דאיכא טעם מחמת דעירב דעירב שש שעות. אלא דמי"מ איכא נפ"מ בזה לענין קטנים החייבים להמתין מדין חינוך (ואלרכנו בזה בגליון פ"ז) דבכח"ג (דליכא סי' ואיכא טעם) יכולים לכתחלה לטמוך על המקילים ולאכול גבינה מיד לכתחלה המתנה, וכמו שמצינו במ"א (סי' רטס ס"ק א) דדבר שיש פוסקים המתירין אף לגדול, אף דלא קיימ"ל כמ"מ לקטן שרי. ועי' בנוגע לדברי המ"א בגליון פ"ז.

וכן איכא נפ"מ בגוונא ששכח וברך על גבינה תוך שש שעות מאכילת תבשיל הני"ל, דאפי"י דיש סוברים דאין עליו לטעום כשברך על גבינה אחר בשר, מ"מ בכח"ג י"ל דעליו לטעום דלא יהא ברכתו לבטלה. ואפשר דאף לבני ספרד דאזיל בתר השו"ע י"ל כן דהרי איסור ברכה להטלה חמירא. אולם ללא צירוף המקילים הני"ל, ע"י בדרכ"ת (שם סי' כא) שהביא מהז"ל"א (אלקלעי ח"ב ב"י"ד אות ב) להקל דוקא אחר ד' שעות, והביאו נמי בכח"ח (סי' פט אות ה). אולם במהר"ש (דעיי"ט שם אות א) משמע דאף לפני זמן הני"ל יטעום, וכן דעת הבה"ר משה (ח"ד סי' כד). אולם ע"י בשבט הלוי (ח"א סי' רה ד"ה סי' ר) ור"ח סי' כד) ובתשובות והנהגות (ח"ב סי' פט) ובגליון כ"א.

מסקנא דדינא-

השולח לדינא, א' הנותן שומן בשר בתבשיל ויש טעם מחמת שאין ששים נגד השומן יש להמתין אחריו שש שעות. ב' אף אם יש יש עולה נגד השומן אלא שיש טעם מחמת עשוי לטעם לכתחלה יש להמתין אחריו שש שעות. ומ"מ לקטנים החייבים להמתין מדין חינוך יש מקום להקל לאכול גבינה מיד ללא המתנה. וכמו כן גדול שטעה וברך על גבינה תוך שש שעות מאכילת מאכל זה יטעום הגבינה להינצל מברכה לבטלה.

האם חייב לעמוד מפני אשת חבר

איאתא בשבועות [ב:] דביתיהו דרב הונא הוה ליה דינא קמיה רוב נחמן, אמר היכי נעביד, אי איקום מקמה מסתתמן טענתיה דבעל דינא, לא איקום מקמה אשת חבר הרי היא כחבר, א"ל לשמעיה צא ואפרח עלי בר אווזה ושדרי עלוואי ואיקום.

וכתבו סו' התוס' [ד"ה האמר מר -] אע"ג דהיה יכול להושיב כדאמר בסמוך דעשה דכבוד התורה עדיף, ה"נ עשה דכבוד תורה שהיתה אשת חבר, איכא למימר שלא רצה להושיבה שלא לסתום טענת בעל דינא וכו', או שמא אף באשת חבר לאחר מיתה עשה דכבוד התורה עדיף. (וע"ע ברש"י [שם] דפ"י דביתיהו דרב הונא - משמט רב פוגא).

הרי דבחי' בעלה פשיטא ליה לתוס' דאיכא עשה דכבוד התורה אף באשת חבר, אלא דמספקא ליה אי איכא הויא עשה אפי"י לאחר מיתה.

וברא"ש [שם סי' ה' ח' חבב -] והא דאמרין גבי דביתיהו דרב הונא והא אמר מר בשעת גמר דין דברי הכל ידינין בישיבה ובעלי דינין למעמדה, לאו למימרא דאינו ראוי להושיבם, שהרי ד"ה מ"ה מושיבין אותו, כ"ש בעל דין בשאר גמר דין, אלא דאשת חבר אינו כחבר מדברי תורה, ועוד דלאחר מיתת ר"ה הוי כדפרש"י.

הרי דאפי"י דפליג על דברי התוס' וס"ל דדינא דאשת חבר כחבר אינו מהתורה, מ"מ לא פליג על עצם הדין דאשת חבר כחבר.

וביתור דהרמב"ן [שם] אחר שהביא דברי הסוברים דאשת חבר אינה כחבר מן התורה, כתב לתמוה על דבריהם דהא אפי"י בקרובו של חבר איכא כבוד התורה כדאמרין ככתובות [ק"ה:] והא דלא הושיבה לדביתיהו דר"ה היינו משום דאין כאן ביוזין חבר אם בשעת גמר דין עומדת אשתו, א"כ לאחר מיתה הוה כמו שפי' רש"י ואין כאן עשה מה התורה, וכן משמע דבחבר עצמו לא מצריך לבני אווזה אלא קאים וכי', וליכא משום מסתם טענתא דכ"ע ידעי הודרת פני קקן. עכ"ד.

והביאו הר"ן [שם ד"ל]. הרי דס"ל דאיכא חיוב מדאורייתא לכבוד אשת חבר כחבר בעוד שבעלה חיה.

וגדולה מזו מצינו בכ"ח [יו"ד סי' רמ"ב] דכתב - עשה דכבוד התורה דאשת חבר שמא אין שייך לאחר מיתה, תוס' פוק שביעות העדות. אבל כתובות מהר"ם מ"ץ כתב אשת חבר שנשאת לעם הארץ אין חייבין לכבדה ככראשונה עכ"ל, משמע דבעורה אלמנת תלמיד חכם חייבין לכבדה כאילו היה בעלה חיה. עכ"ד.

הב"ח. והביאו הט"ז [שם סי' ק"ד]. אולם בכנה"ג [יו"ד סי' רמ"ד הגהות טור אות ד'] אחר שהביא דברי הגמ' דשבועות כתב -

ומכאן יש לי ללמוד שצריך לקום מפני אשת חבר כמו מפני בעלה, ותמניני על הפוסקים למה לא כתבוהו, דדוקק לומר דמדת חסידות עבר ע"כ שארית יהודה בהגהותיו. ודמך המאסף (ככל הכנה"ג) מ"ש שהוה אומר התורה הוא האמת ומורכח הדבר לאמריו מגופא דעובדא, דאם חיובא הוא לקום מפני אשת חבר כחבר מאי קאמר אי איקום מקמה מסתתמן טענתיה דבעל דינא, ואמאי כיון דחיוב הוא לקום מפניה לא יסתתמו טענותיו שיאמר כך הוא הדין וכמו שאם היה בעלה בא לרין עמי היה קם רב נחמן מפניו כן הדין באשתו דאשת חבר הרי היא כחבר מהדין הגמור, אלא ודאי דמחמת הדין פטור ולא הוי אלא מידת חסידות ומשום הכי היה אומר מסתתמן טענתיה דבעל דין. עכ"ד.

וכ"כ בהגהותיו לטור חו"מ [ע"ד סי' ט"ז ע"ב] דאין חיוב לקום מפני אשת חבר אלא מידת חסידות. איבא דלכא"ו דבריו אלו נסתרים בהדיא מדברי האשונים הנכונים, וכבר השיג עליו בברכ"י [ח"ב סי' י"ז ס"ק ה'] ד"ל דלא בתורת חסידות עבר, אלא משום דאשת חבר, ומשום דלאו כ"ע דינא גמריי חש למסתם טענתיה דבע"ד, ואם לא היה הדבר אלא מידת חסידות לא היה טורח כולי האי,

